

Ειδήσεις Φιλοβιβλων

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΕΚΔΟΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ 13
ΙΟΥΛΙΟΣ 2023

www.aboutlibraries.gr

Το παρόν τεύχος είναι αφιερωμένο στον σπουδαίο Κρητικό γραφέα Άγγελο Βεργίκιο. Ο Βεργίκιος ήταν όχι μόνο ο πιο φημισμένος καλλιγράφος της εποχής, αλλά ένας λόγιος που είχε την ευκαιρία να εκφράσει τις ανησυχίες και τα ενδιαφέροντά του κυρίως στο Παρίσι, την εποχή της βασιλείας του Φραγκίσκου Α'. Μια εποχή που διαμορφώθηκαν οι προϋποθέσεις για μια αναγέννηση των γραμμάτων και των τεχνών σε ολόκληρη τη γαλλική επικράτεια.

Οι πληροφορίες προέρχονται από το τελευταίο πόνημα του Κ.Σπ. Στάικου, Άγγελος Βεργίκιος: Ο πλέον περίτεχνος γραφέας όλων των εποχών. Η ανάδειξή του στο αναγεννησιακό περιβάλλον του βασιλιά Φραγκίσκου Α' που είχε διαμορφώσει ο Ιανός Λάσκαρις.

Τα πρωτογράμματα «Α» και «Β» από τις εκδόσεις που τυπώθηκαν με τα τυπογραφικά στοιχεία *Grecs du Roi*, που χάραξε ο Κλωντ Γκάραμον με βάση τον χειρόγραφο χαρακτήρα του Άγγελου Βεργίκιου.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΡΓΙΚΙΟΣ

Ο ΠΛΕΟΝ ΠΕΡΙΤΕΧΝΟΣ ΓΡΑΦΕΑΣ
ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΠΟΧΩΝ

Η ανάδειξή του στο αναγεννησιακό περιβάλλον του βασιλιά
Φραγκίσκου Α' που είχε διαμορφώσει ο Ιανός Λάσκαρις

ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΙΤΛΟ *Άγγελος Βεργίκιος: Ο πλέον περίτεχνος γραφέας όλων των εποχών*, ο Κ. Σπ. Στάικος ιχνηλατεί τον βίο και την πορεία μιας επιφανούς προσωπικότητας των γραμμάτων και των τεχνών του 16ου αιώνα. Το εγχείρημα δύσκολο, καθώς τα βιογραφικά στοιχεία για τον καλλιγράφο και κωδικογράφο Άγγελο Βεργίκιο (1505–1569), γόννο οικογένειας ευγενών από το Ρέθυμνο ή τον Χάνδακα, είναι ελάχιστα και συνάγονται, κατά κανόνα, έμμεσα, κυρίως από τη δράση και τους προστάτες του την περίοδο που ζούσε στο Παρίσι, επί της βασιλείας του Φραγκίσκου Α'.

Γύρω στο 1530 ο Βεργίκιος βρίσκεται στη Βενετία, όπου έρχεται σε επαφή με τους, κατά πάσα πιθανότητα, συγγενείς του, τον βιβλιογράφο Γεώργιο Βεργίκιο, τον καλλιγράφο Πέτρο Βεργίκιο και τον γιο του Ιωάννη. Στη Γαληνοτάτη Δημοκρατία εκείνη την περίοδο είχαν ήδη μπει τα θεμέλια για τη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων, καθώς ο εκδότης και ουμανιστής Άλδος Μανούτιο (1452–1515) έχει ήδη ξεκινήσει το εκδοτικό του έργο συνεπικουρούμενος από έναν κύκλο Ελλήνων λογίων.

Το 1539 ο Βεργίκιος, για λόγους που δεν γνωρίζουμε, αναχωρεί για το Παρίσι. Πιθανότατα ο Γάλλος πρέσβης στη Βενετία Λαζάρ ντε Μπαίφ διέκρινε το ταλέντο του και τον σύστησε στη βασιλική αυλή και στον ίδιο τον βασιλιά Φραγκίσκο Α' με σκοπό να εμπλουτίσει τη συλλογή του τελευταίου με ελληνικούς κώδικες. Στο Παρίσι εκείνης της περιόδου επικρατούσε μια τεταμένη ατμόσφαιρα λόγω της

αντίδρασης των πανεπιστημιακών κύκλων, που ήλεγχαν οι καθηγητές της Θεολογικής Σχολής, ενάντια στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών και την πνευματική έκφραση. Ωστόσο, σ' αυτό το κλίμα, άρχισε να διαμορφώνεται ένας κύκλος λογίων που θεωρούσαν ότι σταδιακά θα ξεπερνούσαν όχι μόνο τον σύγχρονο πνευματικό ανθρωπισμό αλλά και αυτόν των αρχαίων.

Από τα μέσα του 15ου αιώνα είχε αρχίσει να διαφαίνεται στο Παρίσι, και κυρίως στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης, η αναβίωση του κλασικισμού με εμβάθυνση στη ρητορική τέχνη και τη διαλεκτική. Σε αυτό συνέβαλαν και οι Ιταλοί ουμανιστές, που είχαν εγκατασταθεί στο Παρίσι από τα τέλη του 15ου αιώνα διδάσκοντας τις ανθρωπιστικές αξίες των ιταλικών πνευματικών κέντρων.

Ο Μανουήλ Χρυσολωράς διδάσκων την ελληνική γραμματική στη Φλωρεντία. Σχέδιο με μελάνι του Paolo Uccello, 15ος αιώνας (Μουσείο Λούβρου, Τμήμα Γραφικών Τεχνών, INV 9849.BIS, Recto).

Ο Γκυγιώμ Μπυντέ προσφέρει το χειρόγραφο του (*De l'institution du prince*) στον βασιλιά της Γαλλίας, Φραγκίσκο Α'. Μικρογραφία σε περγαμινό κώδικα, 1501–1600 (Εθνική βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Bibliothèque de l' Arsenal, Ms 5103, φ. 1v).

Να επισημάνουμε εδώ τον σημαντικό ρόλο που έπαιξε στην ιταλική πνευματική αναγέννηση, μερικές δεκαετίες πριν, ο Βυζαντινός λόγιος Μανουήλ Χρυσολωράς (1350–1415), στον οποίο οφείλεται η εισαγωγή της διδασκαλίας των ελληνικών στη Φλωρεντία, έπειτα από πρόσκληση του καγκελάριου της πόλης. Ο Χρυσολωράς είχε προσδιορίσει τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα των *studia humanitatis* (ανθρωπιστικές σπουδές) ιδρύοντας μαζί με τον μαθητή του Γκουαρίνο ντα Βερόνα την πρώτη ουμανιστική Σχολή στη Βενετία, όπου διδάσκονταν τα ελληνικά και λατινικά γράμματα. Το 1408 μετόικησε στο Παρίσι υπηρετώντας τον Μανουήλ Παλαιολόγο σε διπλωματικές αποστολές παράλληλα με το πνευματικό του έργο.

Την παράδοση του Χρυσολωρά συνεχίζει και ο Αθηναίος Δημήτριος Χαλκοκονδύλης στον οποίο ανατέθηκε η έδρα των ελληνικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Πάντοβας το 1463 και λίγο αργότερα η εισαγωγή των ουμανιστικών σπουδών και της πλατωνικής παράδοσης στο πρόγραμμα σπουδών του Πανεπιστημίου της Σορβόνης στο Παρίσι, με τη συμβολή του καρδινάλιου Βησσαρίωνα.

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Στο Παρίσι του Φραγκίσκου Α' (1494–1547) συντελούνταν μια αναγέννηση των γραμμάτων και των τεχνών που σύντομα ξεπέρασε τα όρια της γαλλικής πρωτεύουσας και επεκτάθηκε σε όλη την επικράτεια. Οι βάσεις είχαν ήδη μπει από τον Κάρολο Η' (1470–1498) και τον Λουδοβίκο ΙΒ' (1462–1515) της Γαλλίας όταν επιχειρήθηκε να αναπτυχθεί ένας «πολιτιστικός εθνικισμός» που θα ξεπερνούσε ακόμα κι τον ιταλικό ουμανισμό του 15ου αιώνα.

Επί της βασιλείας του Φραγκίσκου του Α' (1515–1547) πραγματοποιήθηκε μια μεγάλης κλίμακας αναζήτηση και συγκέντρωση αρχαίων ελληνικών και χριστιανικών χειρογράφων με επίσημες διπλωματικές αποστολές που είχαν ως ορμητήριο τη Βενετία και αργότερα την Κεντρική Ευρώπη. Σε αυτό το εγχείρημα καθοριστικός επίσης ήταν ο πόλεμος της Γαλλίας ενάντια στα κρατίδια της Ιταλίας, με συνέπεια την αθρόα μεταφορά έργων τέχνης, χειρογράφων και έντυπων βιβλίων, ως λάφυρα, για τη Βασιλική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας. Ωστόσο, ο Φραγκίσκος Α'

δεν περιορίστηκε μόνο στη συγκέντρωση πολύτιμων βιβλίων και έργων τέχνης, αλλά προσκάλεσε καλλιτέχνες και επιφανείς ανθρώπους στην αυλή του, με σπουδαίο παράδειγμα τον Λεονάρντο Ντα Βίντσι. Η οργάνωση και ο εμπλουτισμός της βασιλικής συλλογής ανατέθηκε στον Γάλλο ελληνιστή και λόγιο Γκυγιώμ Μπυντέ (1467–1540), που μαζί με τον Βυζαντινό διπλωμάτη και λόγιο Ιανό Λάσκαρη (1445–1534) συνέβαλαν τα μέγιστα στη διαμόρφωση του πνευματικού κλίματος στη Γαλλία.

ΙΑΝΟΣ ΛΑΣΚΑΡΙΣ

Η συμβολή του Ιανού Λάσκαρη στην πολιτιστική ζωή της Ιταλίας και της Γαλλίας ήταν μεγάλη. Αφού ολοκλήρωσε το διδακτικό και εκδοτικό του έργο στη Φλωρεντία των Μεδίκων, αποδέχτηκε (1495) την

Ο Ιανός Λάσκαρις.
Ευλογαφία από
την έκδοση:
P. Giovio, *Elogia
vivorum literis
illustrium*, Βασιλεία
1577.

πρόταση του Καρόλου Η΄ της Γαλλίας για να μετοικήσει στο Παρίσι. Από το 1504 έως το 1509 εγκαταστάθηκε στη Βενετία και από εκεί ξανά στο Παρίσι. Ο Λάσκαρις έχαιρε της γενικής αποδοχής των πνευματικών κύκλων στην Ιταλία, αφού είχε πρωτοστατήσει στην οργάνωση της Ελληνικής Βιβλιοθήκης των Μεδίκων (1494) και στη συστηματική συγκέντρωση και εκτύπωση έργων της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής γραμματείας από όλη την επικράτεια της πάλαι ποτέ Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και της Δύσης με την αρωγή, βέβαια, των Μεδίκων.

Με την υποστήριξη του Πάπα Λέοντα Ι΄, ο Λάσκαρις ίδρυσε το Ελληνικό Γυμνάσιο στον Κυρινάλιο Λόφο της Ρώμης, γεγονός που θεωρείται μια από τις κεφαλαιώδεις προσφορές του στα ελληνικά γράμματα. Ακολούθησε η ίδρυση κι άλλων Ελληνικών Γυμνασίων σε διάφορες πόλεις της Ιταλίας όπως στη Φλωρεντία και στο Μιλάνο. Το Ελληνικό Γυμνάσιο δεν ήταν ελληνοκεντρικό, καθώς πέρα από τους Έλληνες σπουδαστές συμμετείχαν και Ευρωπαίοι, εκ των οποίων πολλοί από τη Γαλλία. Ίσως αυτό να συνέβαλε στη διαμόρφωση στενών επαφών

Ο Φραγκίσκος Α΄ ιδρύει το Βασιλικό Κολλέγιο της Γαλλίας υπό την παρουσία πλήθους λογίων, μεταξύ των οποίων η αδερφή του, Μαργαρίτα της Ναβάρρας. Μπροστά του υποκλίνεται ο Γκυγιώμ Μπυντέ. Ελαιογραφία του Guillaume Guillon-Lethière, 1824.

του Λάσκαρη με τους γαλλικούς κύκλους και στην απόφασή του να μεταβεί στη Γαλλία. Στο Παρίσι ο Βυζαντινός λόγιος είχε καλλιεργήσει καλές σχέσεις με τον βασιλιά Φραγκίσκο Α΄ και με την αυλή του από το 1515, και έπαιξε σημαντικό ρόλο, μαζί με τον μαθητή του Γκυγιώμ Μπυντέ, στην ίδρυση του Βασιλικού Κολλεγίου (Collège Royal), που άνοιξε τις θύρες του το 1530. Να επισημάνουμε εδώ ότι ο Μπυντέ είχε ήδη προσλάβει Έλληνες καλλιγράφους για την αντιγραφή ελληνικών κωδίκων, όπως ο Νικόλαος Σύγγελος και ο Άγγελος Βεργίκιος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Στη διάρκεια της βασιλείας του Λουδοβίκου ΙΑ΄, γύρω στο 1470, άρχισε να αναπτύσσεται η τυπογραφική τέχνη στη Γαλλία με την εγκατάσταση Γερμανών τυπογράφων στο Παρίσι και την ίδρυση εκδοτικού κέντρου στη Σορβόνη. Πενήντα χρόνια αργότερα (1531) ο βασιλιάς Φραγκίσκος Α΄ θεσμοθέτησε το Βασιλικό Τυπογραφείο με επικεφαλής τον ουμανιστή και χαρακτή Ζοφρούα Τορϋ,

Φονταινεμπλώ. Με αυτόν τον τρόπο συνενώθηκαν οι βασιλικές συλλογές χειρογράφων και εντύπων σε μια ενιαία στέγη. Η κίνηση αυτή θεωρείται και ο θεμέλιος λίθος για την ίδρυση της Γαλλικής Βασιλικής Βιβλιοθήκης.

ΤΟ ΚΩΔΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΕΡΓΙΚΙΟΥ

Στη Γαλλία του 16ου αιώνα λειτουργούσαν πολλά κέντρα αντιγραφής ελληνικών χειρογράφων, εκ των οποίων τα περισσότερα στο Παρίσι και περίξ αυτού. Ένα από τα διασημότερα ήταν αυτό του Άγγελου Βεργίκιου. Ο Βεργίκιος με την εγκατάστασή του στο Παρίσι (1539) άρχισε να στήνει το καλλιγραφικό και κωδικογραφικό του εργαστήριο στη μονή του Σαιν

Η σελίδα τίτλου από την έκδοση: Γκυγιώμ Μπυντέ, *Commentarii Linguae Graecae*, Παρίσι, Josse Bade, 1529, όπου απεικονίζεται το εσωτερικό ενός τυπογραφείου της εποχής.

που διέθετε δικό του τυπογραφείο από το 1529. Λίγα χρόνια αργότερα (1539), ο Γάλλος βασιλιάς θεσπίζει το Βασιλικό Τυπογραφείο των Ελληνικών (με επικεφαλής τον Κόνραντ Νεομπάρ) με πρώτο του εκδοτικό εγχείρημα, τον ίδιο χρόνο, την πραγματεία *Εις την Αριστοτέλους Ρητορικήν, Υπόμνημα ανωνύμου*. Το 1544, τη χρονιά που εκδόθηκε από τον Ροβέρτο Στέφανο στο Βασιλικό Τυπογραφείο η *Εκκλησιαστική Ιστορία του Ευσέβιου*, αποφασίζεται και η μεταφορά της βασιλικής βιβλιοθήκης του Φραγκίσκου Α΄ από το Μπλουά στο

Μπενουά. Έχοντας κερδίσει την εκτίμηση του πνευματικού κύκλου και της βασιλικής αυλής, ο Βεργίκιος επιμελήθηκε κώδικες όχι μόνο για τον βασιλιά Φραγκίσκο Α΄ αλλά και για άλλα μέλη της γαλλικής αριστοκρατίας και μεμονωμένους φιλόβιβλους. Στο εργαστήριο του απασχολούνταν ως αντιγραφείς κωδίκων και καλλιγράφοι αλλά και μέλη της οικογένειάς του, όπως ο γιος του Νικόλαος, η κόρη του, που δεν γνωρίζουμε το όνομά της, και ο ανιψιός του Πέτρος. Μάλιστα ο γιος του Νικόλαος ήταν μέλος της *Πλειάδας*, μιας ομάδας ποιητών, μεταξύ των

Απεικόνιση κωδικογραφείου. Χαρακτικό από την έκδοση: Ph. Renouard, *Bibliographie des impressions et des oeuvres de Josse Badius Ascencius, imprimeur et humaniste*, τ.1, Παρίσι 1908 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας).

οποίων και ο Πιερ ντε Ρονσάρ, που με το αρχαιοπρές τους ύφος συνέδεσαν το αρχαίο ελληνικό πνεύμα με τον γαλλικό ουμανισμό.

Ο Άγγελος Βεργίκιος υπηρέτησε στην αυλή του Φραγκίσκου Α' από το 1540 ως καλλιγράφος και σύμβουλος του για τον εμπλουτισμό των χειρογράφων, με τον βασιλιά, όπως θυλείται, να τιμά την προσφορά του επιλέγοντας τον γραφικό του χαρακτήρα ως πρότυπο για τη χάραξη νέας σειράς ελληνικών χαρακτήρων. Οι χαρακτήρες αυτοί, που κόπηκαν από τον διάσημο χαρακτή Claude Garamond, ονομάστηκαν *Grecs du Roi* και χρησιμοποιήθηκαν για όλα τα συγγράμματα του Βασιλικού Τυπογραφείου. Με τα ίδια στοιχεία τυπώθηκαν από τον βασιλικό τυπογράφο Ροβέρτο Στέφανο (1503–1559) όλα τα βιβλία της αρχαίας ελληνικής και χριστιανικής γραμματείας από το 1544 έως και το 1550, όταν ο Στέφανος μετοίκησε στη Γενεύη για να απαλλαγεί από τις πιέσεις της Θεολογικής Σχολής στο Παρίσι.

Ο Φραγκίσκος Α' στο τυπογραφείο του Ροβέρτου Στέφανου. Ευλογραφία του Alphonse-Marie-Adolphe de Neuville, από την έκδοση: F. P. G. Guizot, *A Popular History of France*, τ. 4, Βοστώνη 1869.

Η πρώτη έκδοση της *Εκκλησιαστικής Ιστορίας* του Ευσέβιου Παμφίλου (Παρίσι, Ροβέρτος Στέφανος, 1544), η οποία εκτυπώθηκε με τα τυπογραφικά στοιχεία *Grecs du Roi*.

Στη Γενεύη συνέχισε την παράδοση των *Grecs du Roi* μεταφέροντας τις μήτρες στο νέο του εργαστήριο και τυπώνοντας έργα υψηλού φιλολογικού επιπέδου και τυπογραφικής τέχνης, όπως ο πεντάτομος *Θησαυρός της ελληνικής γλώσσας* (1572) και τα *Άπαντα του Πλάτωνα* (1578).

Οι κώδικες που επιμελήθηκε ο Βεργίκιος από το 1535 έως το 1569 εκπονήθηκαν στη Βενετία, το Παρίσι και ένας από αυτούς στη Ρώμη. Οι κώδικες της Βενετίας ακολουθούν τη μεταβυζαντινή παράδοση και άλλων κωδικογράφων της Γαληνοτάτης, όπως ο Ζαχαρίας Καλλιέργης και ο Κωνσταντίνος Παλαιόκας. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα επίτιτλα και τα πρωτογράμματα που κοσμούσαν τα χειρόγραφα χρησιμοποιήθηκαν και σε έντυπα, όπως στην περίπτωση του εκδότη και τυπογράφου ελληνικών βιβλίων Νικολίνι ντα Σάμπιο.

Οι κώδικες του Έλληνα κωδικογράφου στη Βενετία δεν παρουσιάζουν διαφορές με τους αντίστοιχους άλλων κωδικογράφων της Γαληνοτάτης από το τέλος του 15ου αιώνα και μετά. Ωστόσο, τα επίτιτλα στους κώδικες του παρουσιάζουν μεγαλύτερη ποικιλία στη σχεδίασή τους και περιέχουν έγχρωμες συνθέσεις παρόμοιες με αυτές που κοσμούν τις βασιλικές εκδόσεις του Φραγκίσκου Α' από το εργαστήριο του Ροβέρτου Στέφανου. Τα επίτιτλα του Βεργίκιου χωρίζονται σε διαφορετικές ενότητες, όπως για παράδειγμα: 1. Επίτιτλα με ζωγραφισμένες συνθέσεις (*Ξενοφών, Κυνηγετικός*, 1554· *Ευκλείδης, Κατοπτρικά*, 1556), 2. Επίτιτλα από θρησκευτικούς και λειτουργικούς κώδικες του 16ου αιώνα (*Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον· Πράξεις των Αποστόλων· Αγίου Ιούδα Αποστόλου Επιστολή Καθολική*, και 3. Κώδικες με εικονογραφημένα επίτιτλα που αναπαριστούν θέματα σχετικά με το περιεχόμενο του βιβλίου (*Περί ζώων ιδιότητος* του Μανουήλ Φιλή). Αξίζει να σημειωθεί ότι από το 1540 και μετά, στους κώδικες του Βεργίκιου εμφανίζονται επίτιτλα με κεντρικό μοτίβο το βασιλικό οικόσημο της Γαλλίας σε διάφορες παραλλαγές.

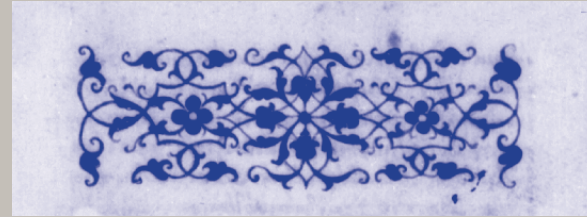
Σύμφωνα με τους ερευνητές της κωδικογραφίας και μικρογραφίας της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου, ο Άγγελος Βεργίκιος εγκατέλειψε την αυλή του Φραγκίσκου Α' στα μέσα της δεκαετίας του 1550. Στο διάστημα που ακολούθησε μέχρι τον

Επάνω: επίτιτλα του Ζαχαρία Καλλιέργη από τις εκδόσεις του στη Βενετία (1509) και στη Ρώμη (1515–1523). Κάτω: Πρωτογράμματα από εκδόσεις του Καλλιέργη στη Ρώμη (1515–1523), μεταξύ των οποίων οι *Ωδαί* του Πινδάρου.

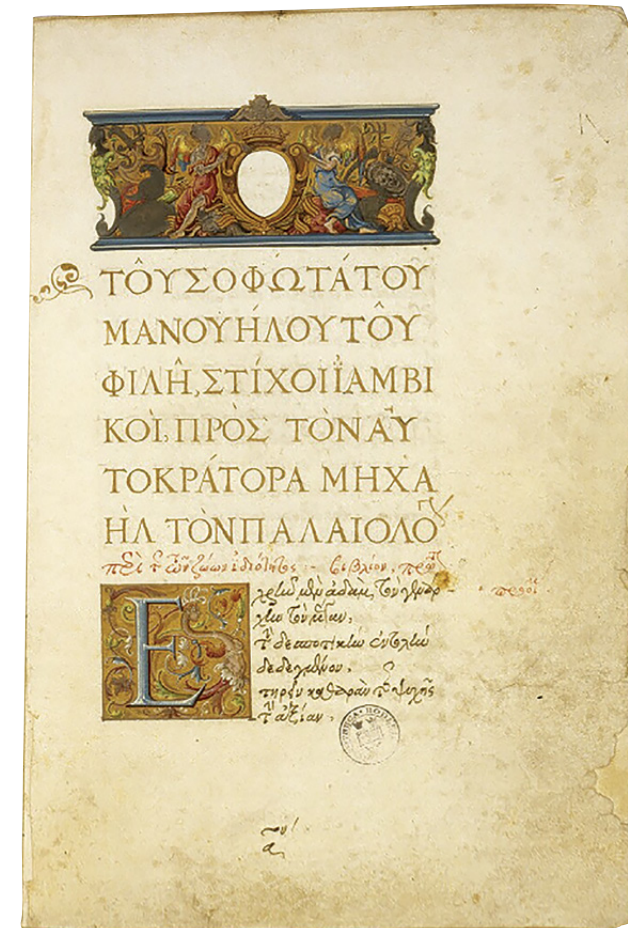

Πρωτογράμματα του οίκου Ντα Σάμπιο στη χειρόγραφη έκδοση του 1529, *Θησέος και γάμοι της Αιμιλίας* (Στέφανος Κακαλαμάνης, «Από το χειρόγραφο στο έντυπο: Θησέος και γάμοι της Αιμιλίας (1529)», *Θησαυρίσματα*, 27, σ. 167).

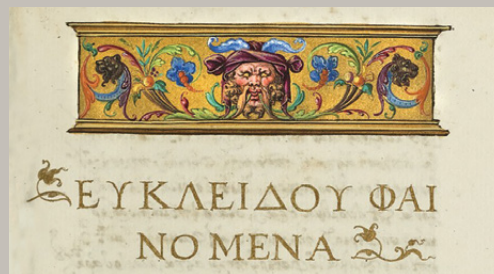

Πρωτογράμματα από κώδικες που φιλοτέχνησε ο Άγγελος Βεργίκιος στο Παρίσι, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και αυτά που κοσμούν την έκδοση του Ροβέρτου Στέφανου: Ευσέβιος Παμφίλου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Παρίσι 1544.

Γραμμικά και έγχρωμα φυλλόσχημα επίτιτλα: Συλλογή μουσικογράφων, 1537 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2457, φ. 1r), Θουκυδίδης, *Κερκυραϊκά*, 16ος αι. (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Suppl. Grec 691, φ. 1r), Οππιανός, *Κυνηγετικά*, 1554, (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2737, φ. 17v).

Η αρχική σελίδα του χειρόγραφου με το ποίημα του Μανουήλ Φιλή, *Περί ζώων ιδιότητος*, 1565 που καλλιγράφησε ο Άγγελος Βεργίκιος, (Βοδληιανή Βιβλιοθήκη, Ms. Auct. F. 4. 15, φ. 1r).

Αριστερά: επίτιτλα με κεντρικό μοτίβο το βασιλικό οικόσημο της Γαλλίας: Διονύσιος Αλικαρνασεύς, *Ρωμαϊκή Αρχαιολογία*, 1540, (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 1655, φ. 1r), Πολύβιος Μεγαλοπολίτης, *Ιστορία*, 1547 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 1649, φ. 1r) και Οππιανός, *Κυνηγετικά* (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2737, φ. 1r). Δεξιά: επίτιτλα με ζωγραφικές συνθέσεις: Ευκλείδης, *Φαινόμενα*, 1565–1566, (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2468, φ. 37r), Αιλιανός, *Τακτική Θεωρία*, 1549–1550 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2443, φ. 1r), και Ευκλείδης, *Κατοπτρικά*, 1565–1566 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2468, φ. 25r).

θάνατό του (1569) ασχολήθηκε συστηματικά με την εικονογράφηση του ποιήματος το Μανουήλ Φιλή (π. 1275–π. 1345) *Περί ζώων ιδιότητος*. Κατά τον 14ο και 15ο αιώνα το ποίημα του Φιλή δεν έχαιρε ιδιαίτερης δημοτικότητας αλλά χάρη στον Βεργίκιο έγινε αρκετά δημοφιλές στο αναγνωστικό κοινό της Γαλλίας τον 16ο αιώνα. Επιπλέον, ακολουθώντας την παράδοση των Ελλήνων κωδικογράφων της Αναγέννησης, όπως του Κωνσταντίνου Παλαιοκάπα, ο Βεργίκιος επενέβη φιλολογικά στο βυζαντινό αυτό στιχούργημα. Το τελευταίο αυτό έργο του Βεργίκιου είναι παραπάνω από πολύτιμο μιας και οι εικονογραφημένοι βυζαντινοί κώδικες με θέμα τη φυσική ιστορία ήταν σχεδόν ανύπαρκτοι μέχρι εκείνη την περίοδο. Στο πρόσωπο του Άγγελου Βεργίκιου αντικατοπτρίζεται ο αναγεννησιακός άνθρωπος του 16ου αιώνα, που με τις ανησυχίες και την φιλοτέχνη διάθεσή του συνέβαλε στην πνευματική ώθηση της Δυτικής Ευρώπης μέσα από το έργο του. Παράλληλα,

με την επιμέλεια κωδίκων της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής γραμματείας έκανε γνωστά και δημοφιλή τα ελληνικά γράμματα στο γαλλικό κοινό αλλά και σε άλλες πόλεις της Ευρώπης. Είχε την τύχη να ζήσει σε μια περίοδο που στην Ιταλία και τη Γαλλία, ήδη από τα τέλη του 15ου αιώνα, συντελούνταν ραγδαίες πνευματικές ανακατατάξεις ενάντια στον συντηρητισμό των θεολογικών κύκλων, δηλαδή από την εποχή που ο Ιανός Λάσκαρις μετοίκησε στη Γαλλία έπειτα από πρόσκληση του βασιλιά Καρόλου Η΄ για να αναβαθμίσει την πνευματική ζωή και τον πολιτισμό της χώρας και ο Ροβέρτος Στέφανος τελούσε βασιλικός τυπογράφος. Ο Βεργίκιος έχαιρε της εκτίμησης των λογίων και του κοινού στις χώρες που έζησε και έδρασε σε τέτοιο βαθμό που οι Γάλλοι χρησιμοποιούσαν τη ρήση «écrire comme un Ange» (γράψε όπως ο Άγγελος) για την τελειότητα της γραφής του, κάτι αντίστοιχο με το «ζωγράφησε σαν τον Μιχαήλ Άγγελο» για τη ζωγραφική.

ΙΣΤΟΡΗΜΕΝΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΕΡΓΙΚΙΟΥ

Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ των κωδικών του Άγγελου Βεργίκιου, εκτός από τα επίτιτλα και τα πρωτογράμματα, περιλαμβάνει και σκηνές που αναπαριστούν θέματα σχετικά με το περιεχόμενο του βιβλίου. Οι περισσότερες από αυτές κοσμούν τους κώδικες του Εμμανουήλ Φιλή (*Περί ζώων ιδιότητος*) του 1564 και του 1566 (VG, 3). Το ποίημα του Φιλή έγινε γνωστό στον αναγεννησιακό κόσμο της Γαλλίας χάρη στον Βεργίκιο. Τα τουλάχιστον 12 χειρόγραφα που επιμελήθηκε είναι όλα πλούσια εικονογραφημένα εκτός από αυτό του 1568, που οι θέσεις για τις εικόνες έχουν μείνει κενές.

Απεικονίσεις ζώων (ανώνυμοι καλλιτέχνη) στο χειρόγραφο ποίημα *Περί ζώων ιδιότητος* του Μανουήλ Φιλή, φιλοτεχνημένο από τον Άγγελο Βεργίκιο. Ο γρύπας (φ. 3v) και ο όναγρος (φ. 31r) κοσμούν τον κώδικα Ms. 3401 της Βιβλιοθήκης του αβαείου Σαιντ-Ζενεβιέβ, 1566.

της, σε συνάντηση με τον Οππιανό. Ο κώδικας είναι εμπλουτισμένος με πολλές σκηνές κυνηγιού, ψαρέματος και με διάφορα ζώα της ξηράς και της θάλασσας.

Η πρώτη έντυπη έκδοσή του τυπώθηκε στη Βενετία το 1533 από το τυπογραφείο των Ντα Σάμπιο, με τον τίτλο *Στίχοι ιαμβικοί περί ζώων ιδιότητος* και επιμέλεια του Αρσένιου Αποστόλη. Για τον καλλιτέχνη που φιλοτέχνησε τις παραστάσεις των ζώων δεν γνωρίζουμε τίποτα, ενώ λαθεμένα έχουν αποδοθεί στην κόρη του Α. Βεργίκιου, η οποία, ωστόσο, δεν αποκλείεται να επιμελήθηκε ορισμένα επίτιτλα και πρωτογράμματα.

Χαρακτηριστικός είναι ο κώδικας του Οππιανού από την Απάμεια, *Κυνηγετικά*, η πρώτη σελίδα του οποίου αναπαριστά τη θεά Άρτεμη, με τα κυνηγετικά όπλα

Χαρακτηριστικός είναι ο κώδικας του Οππιανού από την Απάμεια, *Κυνηγετικά*, η πρώτη σελίδα του οποίου αναπαριστά τη θεά Άρτεμη, με τα κυνηγετικά όπλα

Η αρχική σελίδα του δεύτερου βιβλίου των *Κυνηγετικών* του Οππιανού (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Grec 2737, φ. 17v) είναι διακοσμημένη με περίτεχνο επίτιτλο, ποικιλμένο πρωτόγραμμα και ζωγραφική σύνθεση που παριστάνει τη συνάντηση της θεάς Άρτεμης με τον συγγραφέα του έργου. Ο κώδικας που φιλοτεχνήθηκε από τον Άγγελο Βεργίκιο το 1554 περιέχει συσταχωμένα τα τρία βιβλία των *Κυνηγετικών* του Οππιανού, τον *Κυνηγετικό* του Ξενοφώντος και το *Περί ζώων ιδιότητος* του Φιλή.

ΠΕΡΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

www.aboutlibraries.gr

Χρήσιμες διευθύνσεις

Περί Βιβλιοθηκών - [aboutlibraries.gr](http://www.aboutlibraries.gr)

<http://www.aboutlibraries.gr>

Κήπος Φιλοβιβλων

<https://www.aboutlibraries.gr/libraries/kipos.jsp?locale=el>

Περί Βιβλιοθηκών - Άγγελος Βεργίκιος

https://www.aboutlibraries.gr/libraries/handle/20.500.12777/pro_4767

Επικοινωνήστε μαζί μας

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ &
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ (ΕΚΤ)
Ζεφύρου 56, 17564 Παλαιό Φάληρο
aboutlibraries@ekt.gr | www.ekt.gr

ΚΗΠΟΣ ΦΙΛΟΒΙΒΛΩΝ
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία
Μουρούζη 12, 10674 Αθήνα
info@kiposfilovivlon.org

Copyright © 2023 ΕΚΤ & Κήπος Φιλοβιβλων